

Rapport om skolebesøket i Borås, Sverige, november 2004

Borås 04.11.04

Anja Lindstrand, Norge
Michael Frowein, Tyskland

Generell informasjon

Vi har besøkt to skoler, en barneskole med om lag 350 elever, lokalisert utenfor Borås, og en 1-9-skole med om lag 850 elever, i Borås. Begge skolene ligger i områder hvor innbyggerne (foreldrene/familiene) sitter økonomisk godt i det, er godt utdannet, har gode jobber og lange arbeidsdager. Foreldrene er involvert i mye av skolens virksomhet og i barnas skolearbeid.

Ingen av skolene har høy andel elever med innvandrerbakgrunn.

Vi samtalte med skoleledere, lærere, elever og andre ansatte som arbeidet på skolene. Vi besøkte bare engelsktimer på begge skolene, slik at eksemplene våre i hovedsak relaterer seg til engelsk.

Vi så skolene med ulike øyne, med hhv norske og tyske øyne. Det vi så gjennom kikkhullene vi betraktet skolene gjennom, var klasser hvor elevsammensetningen var svært heterogen.

Denne sammensetningen er svært ulike det vi ser i skolene i Storbritannia. Vi var og er imponert over det vi så på de to skolene. Begge par observatørøyne så det slik.

Vi begynner rapporten med det vi først så.

Skolens etos/skolekulturen

I begge skolene legges det vekt på å sette eleven mer sentralt enn skolefaget/-fagene. Det legges også mer vekt på enkelteleven enn på elevgruppen/-gruppene. Vi så eksempler på hvordan skolene bygger opp elevenes selvrespekt. Enhver elev har rett til å lære, men også rett til å gjøre feil.

Elever sa: *'Det er aldri flaut å gjøre feil eller å spørre om hjelp. Læreren vår sier at dette er en skole og at vi på en skole må ha rett til å gjøre feil. Vi lærer av de feil vi gjør og fordi læreren ikke presser oss, kan vi kjenne oss trygge her.'* (et trygt læringsmiljø)

Det lære å lese med god leseforståelse prioriteres høyt på begge skolene.

En lærer sa: *'Elevene må forstå hvorfor de er på skolen, hvorfor og hvordan de lærer og hvorfor det er viktig å kunne lese.'*

Begge skolene fokuserer på respekt, på god og høflig opptreden og på likhet og likeverdighet. For å fremme disse formålene prøver skolen å involvere foreldrene/de foresatte både i selve læringsarbeidet og til å ta ansvar for at læring faktisk foregår. Begge skolene legger vekt på diagnostiske prøver og på resultatene av slike prøver og de krever at foreldrene skal kjenne resultatene av prøvene og hva de betyr.

En skoleleder sa:

'Vi kartlegger og skaffer oss oversikt over sjuåringenes leseferdigheter. Finner vi problemer, tilbys eleven et ti ukers intensivt kurs for å forbedre leseferdigheten. For at eleven skal få dette kurset, forutsettes at foreldrene skriver under en avtale hvor de forplikter seg til å gå aktivt inn i leseøvinger med eleven hjemme.'

Lærerne på begge skolene er kjente med begrepet individualisert læring, men oppfatter nok ikke helt likt hva som ligger i begrepet. De sier likevel at de oppfatter at det i skolene finnes en uttalt kode der det ligger implisitt at de fleste lærerne deler en visjon om hvordan elevene

skal oppdras (*fostras* på svensk) og utvikle seg. De fleste lærere praktiserer slik at kodens budskap settes ut i livet og gjør det ved å praktisere individualisert læring.

En lærer sa: *'For å være en god lærer og praktisere individualisert læring, må du ha elevens beste å tankene dine og virkelig bry deg om deres individuelle utvikling. Og det er gøy hver dag, ikke sant?'*

Hvordan skolene arbeider for å levendegjøre skolekulturen (Våre observasjonsperler)¹

Skolene som vi besøkte var ganske forskjellige med hensyn til bygningenes arkitektur, skolens størrelse, atmosfære, lokalisering og bruk av skolelokalene. Som påvist ovenfor er skolens aspirasjoner og mål like, men de bruker ulike midler til å nå målene. Den kommende delen av rapporten vil vise eksempler til etterfølgelse når det gjelder å legge til rette for individualisert læring i blandende/sammenholdte klasser. Vi omtaler ting vi har sett i og utenfor de timene vi observerte og legger vekt på forhold som positivt påvirker individualisert læring i blandende/sammenholdte klasser.

- Ingen av skolen har ringeklokker, slik at det er lærerne som passer tiden og kan fokusere på læring og på at elevene skal nå oppsatte mål.
- Lekser gis hovedsakelig for repetisjon av lærestoff eller for læring av nye ord (gloser). På en av skolene gis hjemmelekser som et tiltak som skal bidra til elevenes modning ved at leksene markerer at elevene har et ansvar for sin egen læring og utvikling.
- På den ene skolen brukes ukeplaner for elevene, for eksempel slik at på mandager fastlegges målene for ukas arbeid og på fredager sjekkes elevens mappe for å se om målene er nådd. På den andre skolen anvendes en mer tradisjonell form for planlegging fra dag til dag. Selv om korttidsplanleggingen dermed er forskjellig utformet, tilpasses den langsiktige mål som er felles for skolene, jfr. det vi har sagt om skolens etos.
- På en av skolene arbeider man med å finne fram til og kartlegge elevenes interesser og bruke dem som motivasjonsgrunnlag for læring. Skolen ønsker å fokusere på det elevene er gode til og ikke på elevenes svake sider.
- Vi fant at individuell evaluering av elevene foregikk ved bruk av mapper (porteføljer) og ved bruk av loggbøker eller læringsbøker. Hver elev har sin egen mappe hvor hans/hennes individuelle læringsmål framgår. Mappen skal også inneholde et oppsett som forteller hvordan eleven må arbeide for å nå sine mål. Målene i den nasjonale læreplanen (lpo 94) og skolens egen læreplan blir i mappen tilpasset eleven, slik at hver elev får sin individuelle utviklingsplan (IUP). Formen og oppbyggingen av den individuelle utviklingsplanen er laget slik at den skal være et motiveringsmiddel som gjør at eleven får lyst til å arbeide for å nå sine mål. Mappene kan være digitale eller bestå av en kombinasjon av digitale og papirbaserte innslag.
- De fleste svenske skoler har spesielle programmer for elever som ikke måtte nå de mål som er satt i den individuelle utviklingsplanen.
- For oss synes det som svenske skoler fokuserer på å undervise/oppdra elevene til

¹ I prosjektet EU-MAIL har betegnelsen *perler* blitt brukt, litt uformelt, som et uttrykk for observasjoner som observatørene mener er eksempler som bør framheves i rapportene.

gjensidig å respektere hverandres læringsmåter og læringsevne. Lærerne prøver å rette elevenes arbeid inn mot det å bli bedre der de allerede er gode. Dette gjør de for at elevene lettere kan forstå hvorfor noen er bedre enn andre, men at det kan variere mellom fagene hvem som er best.

- Som allerede nevnt er lesing og leseforståelse tillagt stor vekt i svenske skoler og et synes som de har lyktes i å overføre denne tanken til elevene. Vi siterer fra en av elevsamtalene der vi spurte om hva som var favorittfaget og hvorfor det var nettopp dette faget:
'Uten tvil: Lesing. Vi kan velge hvilke bøker vi vil lese og det er stille i klasserommet. Vi lærer nye ord og nye måter å uttrykke oss på. Vi forstår at når vi blir bedre til å lese, blir vi bedre til å skrive. Lesing fremmer kreative fredigheter.'
- I observasjonene så vi at samarbeidet og samspillet mellom alle i klasserommet er en viktig forutsetning for individualisert læring. Elevene som vi intervjuet, var enige om at lærerne betydde mest for at de (elevene) likte seg på skolen. Alle elevene sa at læreren er den personen som best kan hjelpe dem til å lære fordi læreren kan sine fag best, fordi læreren vet best hvordan elevene lærer og derfor best kan hjelpe elevene til selv å finne svar og løsninger på oppgaver. Læreren stoler på at elevene alltid prøver å gjøre sitt beste og det virker motiverende for læringsarbeidet. De yngre elevene setter pris på at de får lov til å gå rundt i klasserommet for både å søke hjelp til medelever og for å gi hjelp til medelever.
- Vi mener at en viktig del av den individualiserte læringen er å sikre at elevene alltid vet hva som forventes av dem – hva som forventes både som skoleelev og som individ. Svenske skole gjør dette ved bruk av målorientert undervisning og læring.
- De ressursene som er tilgjengelige for individualisering av læringen og den organiseringen som blir gjort for individualisert læring, er også viktige faktorer. På ungdomstrinnet på 1-9-skolen var det tre parallellklasser på hvert trinn. I de tre mest omfattende skolefagene er det fire lærere som dekker de tre klassene. Den fjerde læreren arbeider med elever som de øvrige tre lærerne mener trenger støtteundervisning. For elever med større lærevansker har skolen en spesialpedagog og skolen har dessuten det som kalles et selvlæringscenter. Til selvlæringscenteret kan elever enten gå etter eget ønske eller bli sendt av en lærer. De kan også gå dit i pauser og etter skoletid. I denne delen av skolen er det to lærere som tar seg av de elevene som kommer dit. De arbeider i nær kontakt med spesialpedagogen og kan gi hjelp og støtte til elever som trenger å ekstra mye trening eller som bør arbeide individuelt i en lengre periode. Når elever skal ha lengre opphold utenfor klassen, skjer det etter planlegging og samordning med klasselærerne.
På ungdomstrinnet velger elevene vanligvis et andre fremmedspråk – engelsk er det første. Noen elever kan, i samråd med lærerne, få ta mer morsmål eller mer engelsk i stedet for et ekstra språk.
Vi fant også andre måter for tilrettelegging for individualisert læring, for eksempel assistentlærere på barnetrinnet, spesialpedagoger, frivillig innsats fra foreldre og andre voksne. Den frivillige innsatsen settes oftest inn på å hjelpe og støtte elever som arbeider i mindre grupper.
Svenske skoler holder på å gjeninnføre ordningen med at elever kan gå om igjen et skoleår dersom det anses som nødvendig og positivt for eleven.

- Vi merket oss samarbeidet mellom lærerne på ungdomstrinnet. Det forgår møter mellom de fire lærerne som deler ansvaret for de store fagene på hvert trinn. Det foregår hver uke møter mellom alle lærerne som er involvert på hvert klassetrinn. I disse møtene drøftes alle slags tema som er aktuelle for trinnet. I tillegg holdes det klassemøter. Disse involverer alle lærerne som har oppgaver i vedkommende klasse. På denne skolen har man idébanker hvor det skytes inn ideer for prosjekter, for undervisningsopplegg og hvor innskuddene også kan være tekster og prøver. En engelsklærer som er den fjerde læreren på et av trinnene sa det slik: *'Vi holder et møte hver uke. Der informerer de andre lærerne meg om ting jeg må gjøre med mine engelskelever for at de best mulig skal holde tritt med elevene i de klassene de kommer fra.'*

Det er ikke gull alt som glitrer

Ovenfor har vi presentert hva vi mener er 'perlene', altså de positive sidene ved det vi så, men vi mener også at det svenske skolesystemet har sine svakheter.

- Vi så eksempler på manglende samarbeid mellom lærere, særlig mellom lærere på barnetrinnet, der arbeidet er organisert slik at klasselæreren dekker nesten alle fagene og der elevene ikke får gradert vurdering (karakterer/betyg på svensk).
- Det er ingen klar og felles forståelse av begrepet individualisert læring og dette begrepet blir heller ikke mye diskutert lærerne i mellom. Et vanlig motto/slagord som brukes av lærere og skoleledere er 'eleven i sentrum'. Det syntes ikke som alle lærere oppfattet individualiserte læringsmetoder som selvsagte metoder for å sette eleven i sentrum. Vårt inntrykk var at ikke alle lærere hadde noen klar oppfatning av hva slags tenkning som ligger i begrepet individualisert læring.
- Vi var overrasket over at en god del av undervisningen var ganske tradisjonell og at man begrunnet det å gi ekstra lekser til svake elever som et hjelpetiltak. Det forgikk oftest ikke så mye individualiserte læringsaktiviteter inne i klasserommene, i alle fall i sammenligning med hva som skjer i norske skoler. Elevene ble oftest sent ut av klasserommet når de skulle arbeide individuelt.
- Skolene lager egne læreplaner på grunnlag av den nasjonale læreplanen. De nasjonale prøvene er laget på grunnlag av den nasjonale læreplanen. Det kan dermed skje at den enkelte skole ikke har vektlagt det innholder som testes ved de nasjonale prøvene. Spørsmålet blir da om lærerne endrer innholdet og metodene i undervisningen. De nasjonale prøvene er ganske viktige i Sverige. Det er viktig å bestå dem fordi de inngår som en del av sluttvurderingen på vitnemålene.
- Vårt samlede inntrykk er at individualisert læring stort sett oppfattes slik at det betyr å tilpasse læringsaktivitetene til et lavere forventningsnivå enn nødvendig i skolefagene. Vi tror at dette fører til at elevene gis færre utfordringer og stilles lavere krav enn hva som bør være tilfelle.

For å oppsummere: Det vi så gjennom det kikkhullet skolebesøket utgjorde, viste oss at det svenske skolesystemet, slik vi så det, er et svært elevvennlig system som bygger opp om

individualisert læring. Individualisert læring tas for gitt og synes å ha en positiv effekt på elevenes sosiale ferdigheter.

For å kunne praktisere individualisert læring og å ta hånd om heterogene/sammensatte elevgrupper, må man jo ha en heterogen sammensetning av elevgrunnlaget. Norge har heterogen elevsammensetning, men dette er ikke så vanlig i Tyskland, som har et mer segregert skolesystem. Det settes mye ressurser inn i den svenske skolen, men som over alt ellers, er det ikke bare mengden ressurser det kommer an på. Det virker som om svenske skoler har noe mindre å rutte med enn norske skoler, mens de har mye mer enn tyske skoler.

Den svenske nasjonale læreplanen har et målrelatert karaktersystem i den forstand at det elevene presterer, vurderes ut fra de mål som er satt i læreplanen. Hver skole og hvert skoledistrikt setter sine egne mål i skolefagene, med utgangspunkt i den nasjonale læreplanen. Det ganske åpne svenske skolesystemet gir altså skolene en betydelig frihet til å forme seg selv slik de helst vil.